

**Karaođlan'ın Ak Güvercini
Demokratik Sol Parti
(1985-2004)**

Onur Alp Yılmaz

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Karaođlan'ın Ak Güvercini Demokratik Sol Parti (1985-2004)

Yazar: Onur Alp Yılmaz

Editör: Ertan Akkaş

Kapak ve Sayfa Düzeni: Buse Dilara Dirim

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

2022 Ekim, Ankara

ISBN No: 978-625-7424-63-9

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı:

Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.

Sertifika No: 47865

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48

Tel: 0(312) 341 36 67

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

**Karaođlan'ın Ak Güvercini
Demokratik Sol Parti
(1985-2004)**

Onur Alp Yılmaz, 2015'te İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler programında başladığı yüksek lisansını "CHP's Discourse on the Kurdish Question: Continuities or Ruptures?" başlıklı teziyle 2017'de tamamladı. Ardından 2021'de Ankara Üniversitesi'nden "Türkiye'de Sosyal Demokrat Düşüncede İdeolojik Dönüşüm: Demokratik Sol Parti" başlıklı teziyle doktora derecesini aldı. Yılmaz, Nika Yayınevi'nden çıkan "Çeyrek Asır Sonra 28 Şubat: Aktörler Üzerinden Bir Okuma" ve SODEV Yayınları'ndan çıkan "Sosyal Demokrat Geleneklerin Temel Kaynakları: Türkiye, Almanya Ve Fransa Örnekleri" kitaplarının hem editörlüğünü hem de bölüm yazarlığını yapmıştır. Ayrıca Telos Yayınları'ndan çıkan "Süngülerin Gölgesinde Yeni Toplumun İnşası (1980-1983) Politika, Ekonomi-Politik, Kültür, Hukuk ve Dış Politika" başlıklı kitabın da editörlüğünü üstlenmiştir. Yılmaz'ın akademik ilgi alanları, sömürgecilik tarihi, Avrupa siyaseti, siyasi partiler, popülizm, aşırı sağ, çağdaş siyasal ideolojiler, Türkiye siyasi tarihi, siyaset felsefesi, Kürt sorunu, Türkiye dış politikası ve Osmanlı modernleşmesidir. Aynı zamanda, FMV Işık Üniversitesi, İstanbul Esenyurt Üniversitesi ve İstanbul Kent Üniversitesi'nde dersler veren Yılmaz'ın akademik çalışmalarının haricinde, çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış çeviri ve makaleleri de bulunmaktadır.

İçindekiler

GİRİŞ..... 7

BİRİNCİ BÖLÜM

CHP'DE SOL GELENEĞİN OLUŞUMU VE ECEVİT'İN LİDERLİĞİ 15

Milletvekilliğinden Çalışma Bakanlığına Bülent Ecevit 18

Ecevit'in 27 Mayıs Algısı 20

Çalışma Bakanı Olarak Bülent Ecevit 25

Muhalefette Bülent Ecevit 31

Ortanın Solunun Lideri 33

Ortanın Solunun Liderliğinden CHP Liderliğine: Ecevit'in İnönü'yle Mücadelesi 39

Teoriyi Pratiğe Uygulama Çabası: Ecevit'in İlk Başbakanlığı 42

CHP-MSP Koalisyonu: Ecevit'in "Tarihsel Yanılgı" Teorisi 52

Milliyetçi Cephe Hükümetleri Döneminde Ecevit CHP'si 63

CHP İçinde Demokratik Sol Cereyan ve "Düzen Değişikliği" Anlayışı..... 73

Ecevit'in "Türkiye'ye Özgü" Sol Anlayışı 75

Parti İçi Hizipçiliğin Cereyanı ve Demokratik Sol Program 79

Demokratik Solun Yarım Zaferi 89

Siyasal Şiddete Karşı CHP'nin Tutumu 90

Kaçan Mutlak Zafer ve Başarısız Bir Hükümet Girişimi 93

II. MC Hükümeti ve Güneş Motel Vakası: Ecevit'in Son CHP'li Hükümeti 97

CHP İktidarının İktisadi Rahatlama ve Toplumsal Dönüşüm Arayışları 101

Alevilere Yönelik Saldırıları ve CHP'nin Tutumu 106

Parti İçi Hizipleşmede İkinci Perde: 1979 Kurultayı 108

CHP'nin Emek-Sermaye Gruplarıyla Gerilimleri ve Siyasal Şiddet 110

1979 Ara Seçimleri, AP Azınlık Hükümeti ve 12 Eylül 112

İKİNCİ BÖLÜM

SİL BAŞTAN SİYASET: DEMOKRATİK SOL PARTİ..... 119

12 Eylül ve Ekonomide "Güney Amerika Modeli" 120

CHP ve Ecevit'in 12 Eylül Ayrılığı 122

Arayış'ta Yeni Bir Siyasi Kültür Arzusunun İzleri 126

CHP'den DSP'ye Ecevit'in Yasaklı Dönemindeki Faaliyetleri 133

Demokratik Sol Parti: Sıfırdan Örgütlenmek..... 139

DSP'nin Kuruluşu: Raşan Ecevit Genel Başkan 157

DSP'nin Kökeninde Tahiri Bir Etki: "İnançlara Saygılı Laiklik" 177

Celal Kürkoğlu Olayı 181

Ecevit'in Dönüşü: Doğal Liderlikten Resmî Liderliğe 185

Ecevit'in Geri Çekilme Taktiği ve Dönüşü 204

DSP'nin Kimliğini Vurgulama Aracı: 1989 Yerel Seçimleri 209

Kurultaylar: Güneydoğu Sorunu, Dış Politika ve Red Cephesi.....	216
1991 Genel Seçimleri: “Ulusal Birlik” ve “Bölücü SHP”	219
Dönemin Siyasi, İktisadi ve Sosyal Tartışmaları Çerçevesinde DSP	223

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÜKSELİŞ VE ÇÖKÜŞ.....	237
1994 Yerel Seçimleri ve Sonrası: DSP'nin Sosyal Demokrat Transferleri	238
Solun En Büyük Partisi DSP	245
Refahiyol Koalisyonu Döneminde DSP	265
Çile Çiçekleri, Sosyal Olayı ve Fetullahçılar	279
DSP'nin İlk İktidarı: ANASOL-D Hükümeti Döneminde DSP	287
Sekiz (8) Yıllık Zorunlu Eğitim Tartışmaları ve Uygulama	289
Teoriden Pratiğe Güneydoğu Sorunu ve “Bölge-Merkezli Dış Politika”	294
ANASOL-D'den Azınlık Hükümeti'ne: DSP İktidar	301
DSP'nin Son İktidarı: 57. Hükümet	304
Türban ve Koalisyon Tartışmaları.....	317
Öcalan'ın İdam Tartışmaları ve AB Paketleri.....	326
Cumhurbaşkanlığı Tartışmaları ve 2001 Krizi	333
Kriz, AK Parti Korkusu ve DSP'ye Komplo İddiaları.....	338
Ecevitlerin Rüyası Köykent Projelerine Dünya Bankası Desteği	350
Amerika'nın Irak'a Müdahalesi ve Komplonun “Dış Ayağı” İddiaları	354
“Sessiz Devrim”den Gürültülü Çöküş: 3 Kasım 2002 Seçimleri	361
Seçimlerden Sonra Ecevitlerin Son Mücadeleleri ve Ecevitsiz DSP.....	372
SONUÇ	381
KAYNAKÇA	387
EKLER.....	407
EK-1: KÖYLÜ DERNEĞİ TÜZÜK KAPAĞI	407
EK-2: BÜLENT ECEVİT'İN 10 EYLÜL 1992 TARİHLİ BASIN AÇIKLAMASI	408
EK-3: BÜLENT ECEVİT'İN 22 AĞUSTOS 1992 TARİHLİ BASIN AÇIKLAMASI	409
EK-4 DSP 1995 SEÇİM AFİŞİ (1).....	418
EK-5 DSP 1995 SEÇİM AFİŞİ (2).....	418
EK-6: DSP 1999 SEÇİMLERİ İSTANBUL AFİŞİ	418
EK-7: DSP 2002 SEÇİMİ TEOMAN KONSERLERİ AFİŞİ	419
EK-8: DSP 2002 SEÇİM AFİŞİ.....	420
EK-9	421

GİRİŞ

Bazı insanlar daha doğduğumuzda hayat serüvenimizin bir parçası olurlar. Bu, onları bizzat tanıyıp tanımamamızdan bağımsız olarak gerçekleşir. İşte Bülent Ecevit'in de benim hayatımda işgal ettiği yer, böyle bir noktaya tekabül eder. Bugünlerin klişe söylemiyle Demirelçiler ve Ecevitçiler arasında rekabetin yaşandığı "eski Türkiye'de" Ecevit'ten yana seçim yapmış bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldim. Ailemin Ecevitçiliği yalnızca seçimden seçime oy vermek gibi edilgen bir hayranlıkla sınırlı değildi. Annem Dr. Tevhide Sibel Yılmaz, 1994 Yerel Seçimlerinde devlet memuriyetinden istifa ederek Demokratik Sol Parti'nin (DSP) Sakarya Karasu Belediye Başkan Adayı oldu ve sonrasında bir daha memuriyete hiç dönmedi. Ardından partisinin kadın örgütlenmesine ağırlık vermiş ve bu alanda, yerelde önemli adımlar atmıştı. 1999'a, yani DSP'nin birinci parti olarak çıktığı Genel Seçimlere gelindiğindeyse bu kez Sakarya'dan milletvekili adaylığı olan annem, parlamenter olma şansını kıl payı kaçırdı.

Tüm bu süreçler içinde, henüz tek ve erken çift basamaklı yaşlarımda ben de siyasi hafızamı oluşturmaya başladım. Şüphesiz bu dört başı mamur bir entelektüel birikimle desteklenmiş bir hafıza değildi. Ancak yıllar ilerledikçe politikaya pratikte olan bu ilgim teorik ilgiyle harmanlandı ve üniversite sınavına gelindiğinde de bölüm seçimimi etkiledi. Özellikle üniversitenin üçüncü yılında aldığım "Türk Siyasi Hayatı" dersiyle beraber nihai olarak akademide kalmaya ve Türk Siyasi Hayatı üzerine çalışmaya karar verdim. Nihayet doktora tez aşamasına geldiğimde önce Türk-Amerikan ilişkileri çalışmayı, sonra neoliberal dönemin Yeni Sağ ile olan ilişkisini Özal, Thatcher ve Reagan üzerinden karşılaştırarak tartışmayı, ardından romanlar üzerinden modernleşme eleştirisi yapmayı düşündüm. Ancak danışmanım Prof. Dr. Hakan Uzun, benim hem Türk Siyasi Hayatına hem de sosyal demokrasi literatürüne olan ilgimi doktora ders döneminde kendisinden aldığım dersler esnasında fark ederek beni bu alana yönlendirdi. Bu, kesinlikle dayatmacı bir yönlendirme değildi. Danışmanım hem Ecevit'in literatürde çok tartışılan bir lider olmasına karşın özellikle DSP döneminin soğukkanlı bir değerlendirmeye tabi tutulmadığını hem de bu konuda kaynaklara ulaşma konusunda benim elimin rahat olduğunu ifade ederek beni bu konuyu çalışmaya ikna etti.

Sonuçta üç yıl süren doktora çalışmalarım esnasında birçok kişiyle görüşme, belge toplama, literatür tarama, süreli yayınları toplama ve yazma

kısımlarının ardından bu çalışma ortaya çıktı. Ecevit, ne kadar başarılı olup olamadığı tartışmalı olsa da, ki bu tartışma da bu kitabın ana sorunsallarından biridir, bütün siyasi hayatı boyunca Türk modernleşmesinin yöntemi dolayısıyla, yöntemi çok da önemli olmadan para kazanan “vurguncu”, “tefecî” ve “karaborsacı”ları engelleyerek, halk lehine adil bir dönüşüm vadetmiştir. Bu noktada sıkça karıştırılan iki kavram, popülizm ve halkçılık üzerinden Ecevit’i bir değerlendirmeye tabi tutmak doğru olacaktır. Her şeyden önce popülizm, üzerinde uzlaşılabilmiş bir kavram değildir. Öyle ki bu kavram, hemen her siyasetçinin rakiplerini “olmak” ile suçladığı pejoratif bir anlam taşır.¹ Popülizmle ilgili bir diğer tartışma da bu kavramın bir strateji mi yoksa bizatihi bir ideoloji mi, olduğuyla ilgilidir. Mouffe² ve Weyland³ gibi yazarlar, popülizmin bir iktidara gelme stratejisi olduğuna inanırken, diğer yandan Mudde ise popülizmi toplumda “yozlaşmış elitler” ile “saf, temiz ve bozulmamış halk” arasında yapay bir ayrıma giderek antagonizma yaratan zayıf merkezli (*thin-centered*) bir ideoloji olarak tanımlar.⁴ Betz gibi yazarlara göreyse, popülistlerin çoğu sorun veya konuda yerleşik bir görüşleri yoktur. Onların görüşleri bir ideoloji olamayacak kadar az entelektüel içeriğe sahiptir. Dolayısıyla ona göre, genellikle bu tür parti ve liderlerin kapsamlı bir ideolojik projeleri veya kapsamlı bir vizyonları yoktur.⁵ Yine bir başka grup da popülizmin reaktif, eleştirel ve negatif argümanları dolayısıyla ideolojik bir içeriği olamayacağını ve günlük olaylarla ilgilendiklerini ileri sürer. Onlar, bütün siyasi söylemlerini iktidar elitleri, müesses nizamın bürokratlarının ayrıcalıkları ve yolsuzlukları ile yine onların halka hesap vermekten kaçınmaları üzerine kurarlar. Bu elit karşıtlığı George Wallace’ın şu sözüyle örneklenebilir: “Ortalama bir Amerikalı, sivri kafaları burunlarından aşağı bakan tüm bu aşırı eğitilmiş fildişi kuleli insanlardan bıktı.”⁶ Nitekim popülistler, uluslararası sermayenin “sıradan insanlar”ın iktisadi güvenliğine ve entelektüelliğin uluslararası boyutunun da yine onların yaşam tarzına tehdit olduğunu söylerler.⁷

¹ Cas Mudde ve Cristobal Rovira Kaltwasser, **Popülizm: Kısa Bir Giriş**, Çev. Erdem Türközü, Nika, Ankara, 2019, s. 11-12.

² Chantal Mouffe, **Sol Popülizm**, Çev. Aybars Yanık, İletişim, İstanbul, s. 22-23.

³ Kurt Weyland, “Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics”, **Comparative Politics**, C. 34, Sayı: 1, 2001, ss. 1-22.

⁴ Cas Mudde, “The Populist Zeitgeist”, **Government and Opposition**, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, s. 543.

⁵ Hans-Georg Betz, **Radical Right-Wing Populism in Western Europe**, Palgrave Macmillan, Londra, 2004, s. 107.

⁶ Seymour Martin Lipset ve Earl Raab, **The Politics of Unreason: Right Wing Extremism in America (1790-1970)**, Pearson, Londra, 1971, s. 350.

⁷ Margaret Canovan, “Taking Politics to the People: Populism as the Ideology of Democracy”, **Democracies and the Populist Challenge**, Mény Y. ve Surel Y. (Ed.), Palgrave Macmillan, London, 2002, s. 32.

Tüm bunlar düşünüldüğünde, bu bağlamlar ile Ecevit arasında bir mukayese yapmak gerekir. Her şeyden önce Ecevit'in bahsettiği "vurguncu", "tefecî" ve "karaborsacı"ların hem tarihsel sürecinden hem de bunlara karşı kullanılan söylem ve alınan önlemlerden bahsetmek yerinde olacaktır. Heper'in ifade ettiği gibi, Türkiye'de devlet, sermaye gruplarından meslek odalarına, ondan sivil topluma kadar tüm alternatif güç odaklarına karşı bir güvensizlik besler. Bu da tüm bu alternatif güç odaklarını temel bir reflekse sürükler: Yasalara ve ahlâki değerlere açıktan meydan okumak yerine onların açıklarını bularak etrafından dolanma.⁸

Özellikle iki dünya savaşının hâkim olduğu yıllarda bu durum bir "ahlak sorunu"na sebep oldu. İlk olarak, Birinci Dünya Savaşı yıllarında İttihatçıların "İktisadi Bismarck" olarak adlandırdıkları Friedrich List'ten esinle uyguladıkları ve hedefi çağdaş bir ulus-devlet yaratmak olan "Millî İktisat" fikrinin sonucunda devleti etken kılan, müdahaleci bir iktisadi politika benimsendi. Hâl böyle olsa da istenildiği gibi genel çıkar kişisel çikara tercih edilmeyerek ortada bir "ahlak sorunu" olduğu gözler önüne serildi. Bu ahlak sorununu ortaya koyan sebep, savaş döneminin kaotik ortamını fırsata çevirerek spekülasyon ve istifçilik yaygınlaştı ve ulusun ortak iyisine kullanılması gereken "artık değer" kişisel lüks ve şatafata harcandı. Bunun ardından ise başta Gökalp olmak üzere Millî İktisat fikrini savunanlar ülkenin yaşadığı derin yoksulluğun nedeninin iktisadi olmaktan çok sosyolojik temelli olduğuna inanarak buna dönük çözümler geliştirmeye çabaladılar. Bunun vardığı yer de esnaf örgütlenmelerine dayanan ve meslek ahlakı vasıtasıyla toplumsal ahlakı yükselten bir düşünce oldu. Bu düşüncenin temelinde de o günkü ifadeyle tesanütçülük, güncel tanımla ise dayanışmacılık (*solidarizm*) yatar. Millî İktisatçılar bu yolla, bireyselliği törpüleyen ve toplumsallığı öne çıkaran bir ahlak anlayışı ortaya koymayı hedeflemişlerdir. Başka bir ifadeyle, bu düşünceye göre toplumda sınıflar değil, meslekler; çatışma değil, ahenk vardır. Onları bu toplumsal faydacı ve sosyal adaletçi noktaya getiren olay ise, en başta da belirtildiği gibi, savaş ortamında ortaya çıkan spekülasyoncu ve istifçi savaş zenginleri grubu olmuştur.⁹

Bu yönde ikinci bir dalga da İkinci Dünya Savaşı yıllarında yaşanmıştır. Nitekim bu dönem yaşanan vurgunculuk dolayısıyla Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, köylüden mahsulünü alarak yerelde fahiş fiyattan satmayı hedefleyen toprak ağaları ve onlardan malları alan karaborsacı tüccarların olağanüstü

⁸ Metin Heper, *Türkiye'de Devlet Geleneği*, Doğu Batı, Ankara, 2015, 39-41.

⁹ Millî İktisat, solidarizm ve korporatizm için bkz. Zafer Toprak, *Türkiye'de Popülizm (1908-1923)*, Doğan Kitap, İstanbul, 2013, s. 311-380., Zafer Toprak, *Türkiye'de Ekonomi ve Toplum (1908-1950): Millî İktisat ve Millî Burjuvazi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, s. 10-22. ve Zafer Toprak, *Türkiye'de Ekonomi ve Toplum (1908-1950): İttihat-Terakki ve Devletçilik*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, s. 159-169.

zenginleşmesine karşı 1942 yılının Meclis açılış konuşmasında sert bir üslup kullanmıştır. Bu sınırlı sayıda insanın haksız kazanç yoluyla zenginleşmesi dolayısıyla ülkede ciddi bir enflasyonist dalga başladığını ifade eden İnönü, bunlara karşı ciddi önlemler alınacağını altını çizmiştir.¹⁰ Savaş sonrasında ise iç ve dış dengeleri gözeterek çok partili hayata geçilmesi ve ardından da Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesiyle beraber bu durum sürmüştür. Nitekim DP'nin muhalefetine temelini oturttuğu ilkelere biri de devletçi iktisadi anlayışa karşı serbest piyasayı savunmaktır. Bu da İkinci Dünya Savaşı döneminde vurgunlar, stokçuluk ve spekülasyonculuk gibi vasıtalarla sermaye birikimini büyüten burjuvazinin çıkarlarıyla örtüşmüştü.¹¹ Bunun sonucunda da DP iktidarı döneminde aşırı kazanç, vurgun ve kayırılan iş insanları grubu ciddi bir ivme yakalamıştı. Dolayısıyla ekonomik dengeler altüst olmuş ve sosyal adaletsizlik de zirveye varmıştır.¹²

Nitekim CHP'nin daha 1950'lerin ikinci yarısından itibaren kalkınma ve planlamayı¹³ savunmaya başlaması boşuna değildi. CHP bu yolla, asker ve

¹⁰ “Şuursuz bir ticaret havası, haklı sebepleri çok aşan bir pahalılık belâsı, bugün vatanımızı ıstırap içinde bulunduruyor. Bu halin umumî harpten doğan, kendi hususi şartlarımızla ilgili olan sebeplerini ve çarelerini Cumhuriyet Hükümeti sizin yüksek nazarlarınıza etrafıyla serip anlatacaktır. Eminim ki Millet ve memleketin hayrına olan en isabetli tedbirleri bulacaksınız. Bizim gördüğümüz en tehlikeli hastalık, iki seneden beri, cemiyetimiz içinde Cumhuriyet Hükümetlerini muvaffak etmemek için estirilmiş olan zehirli havadır. Bu zamanda hiçbir memlekette ağır mahzurları olmayan bir tedbir tılısını yoktur. Milletlerin sıkıntılara mâruz olmaları çaresizdir. Bu devirler, harbe girmiş veya girmemiş memleketlerin hiç birisi için, engin kazançların bulunmaz fırsatları değildirler. İstırapı azaltmak, millet tahammülünü artırmak, muharebe dışında kalmak ve muharebeye girilirse şerefle ve selâmetle çıkmak için tek çare, resmî vazife sahiplerine ve en başında Cumhuriyet Hükümetine candan yardım etmektir. Bütün eksikleriyle beraber en iyi neticeler, ancak Hükümet tedbirlerinin dikkatli olarak yürütülmesiyle elde edilebilirler. Acı ile hatırlamalıyız ki, milletin işe işlerini tanzim etmek yolunda Cumhuriyet Hükümetlerinin sarfettikleri gayretlere, iki seneden beri, cemiyetimiz tarafından hiç yardım edilmemiştir. İşte bugün ilk hallolacak mesele, umumî imtihat havasının iade edilmesidir. Bulanık zamanı, bir daha ele geçmez fırsat sayan eski batakcı çiftlik ağası, ve elinden gelse teñeffüs ettiğimiz havayı ticaret metal yapmaya yeltenen gözü doymaz vurguncu tüccar ve bütün bu sıkıntılı politik ihtirasları için büyük fırsat sanan ve hangi yabancı milletin hesabına çalıştığı belli olmayan bir kaç politikacı, büyük bir milletin bütün hayatına küstah bir surette kundak koymaya çalışmaktadırlar. Üç, beş yüz kişiyi geçmeyen bu insanların vatana karşı aşıkâr olan zararlarını gidermek yolu elbette vardır.” Bkz. TBMM, **İsmet İnönü'nün TBMM'deki Konuşmaları (1920-1973)**, C. II, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1993, s. 33.

¹¹ Çağlar Keyder, **Türkiye'de Devlet ve Sınıflar**, İletişim, İstanbul, 2017, s. 147-148.

¹² Bu dönemin bir tahlili için bkz. Şevket Süreyya Aydemir, **İhtilâlin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilâli**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 265-270.

¹³ İnönü, henüz 1956 yılında yaptığı bir konuşmada planlama olmadan kalkınma olmayacağını şu sözlerle ifade etmişti: “Biz iktisadi kalkınmayı takdir etmeğe hasret çekiyoruz. Ama memleketimiz tarihinde ele geçen müstesna fırsat ve bol imkanlar devrinin plansızlık ve israf yüzünden verimini azaltması ihtimalinden ıstırap içinde ve şikâyetçiyiz.” CHP İstanbul İl İdare

sivil memurlar, aydınlar, sanayiciler ve yoksulların talep ve çıkarlarını ortaklaştırmaya çalışmıştı.¹⁴ Türkiye’de merkez siyasetin inşasındaki bu mayalanma, bu dönem çeşitli vesilelerle yurtdışında bulunan ve hem Türkiye’de bu dönem yasaklı olan sol neşriyatla tanışma hem de İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşen halk lehine yaşanan düzen değişikliklerinde sosyal demokratlar ile Keynezyen ittifakın etken rolünü gören bir entelektüel neslin varlığıyla kesişmiştir. İçlerinde Bülent Ecevit’in de olduğu bu nesil, bir yandan CHP’nin yüzünü sola açmayı hedeflerken, diğer yandan DP’nin otoriterleşme eğilimlerine karşı Türkiye’yi bir daha böyle bir tehditten koruyacak kurumsal altyapı için çaba harcamışlardır. Bu isimlerin bir araya geldiği önce Forum Dergisi, sonraysa CHP Araştırma Bürosu bu çabaya dönük üretimlerinin kolektifleşme durağı olmuşlardır.¹⁵ Bu isimlerin üretimlerinin bir sonucu olarak doğan ve otoriterleşmenin önüne geçmek için Anayasa Mahkemesi’nin (AYM) ve çift meclisli bir sistemin kurulması, planlı iktisadi hayat için bir planlama teşkilatının kurulması ve genel anlamda özgürlüklerin genişletilirken, işçilere grev ve toplu sözleşme haklarının teslim edilmesi, üniversite özerliğinin ve toplu gösteri hakkının tesis edilmesi gibi geniş bir kapsamı olan 1959 tarihli “İlk Hedefler Beyannamesi”, büyük ölçüde 1961 Anayasası’na yansımıştır.¹⁶

Dolayısıyla Ecevit ve ortanın solu ekibi popülizmde olduğu gibi “boş gösteren”, yani muğlak bir karşıt yaratarak toplumu ikiye bölme çabası içinde değildir. Onların hedefleri, Türkiye’de refahı ve mülkiyeti tabana yayarak hem sosyal adaleti sağlamak hem de bu yolla totaliter bir rejime doğru savrulmaya sebep olabilecek olası sosyal patlamaların önüne geçmektir. Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse onların “halk kesimleri”ni arkalarına alarak yapmayı planladıkları sosyal adalet temelli dönüşümde gayri ahlaki yollarla para kazanmayan herkesin lehine vaatleri vardır. Bu yüzden onların programının, ilkelerinin, söylemlerinin ve pratiklerinin popülizm değil, halkçılık olarak yorumlanması yerinde olacaktır. Nitekim Müller’in ifadesiyle, bir adaletsizliği halk lehine dönüştürmeyi, sosyal adaleti tesis etmeyi hedefleyen her siyasetçi popülist olarak addedilemez. Ona göre bir lideri popülist olarak addetmenin

Kurulu Yayınları, **CHP Genel Başkanı İsmet İnönü Tarafından 27 Ekim 1956 Günü CHP İstanbul İl Kongresinde İrad Edilen Nutuk**, Anıl Matbaası, İstanbul, 1956, s. 11-12.

¹⁴ Gökhan Atılğan, **Yön-Devrim Hareketi: Kemalizm ile Marksizm Arasında Geleneksel Aydınlar**, Yordam, İstanbul, 2018, s. 36.

¹⁵ Forum Dergisi’nden ortanın soluna uzanan dönemi bütünlük içinde inceleyen bir çalışma için bkz. Onur Alp Yılmaz, “Devrimcilikte Bir Süreklilik: CHP’de Ortanın Solu Açılımı”, **Sosyal Demokrat Geleneklerin Temel Kaynakları: Türkiye, Almanya ve Fransa Örnekleri**, Onur Alp Yılmaz (Ed.), SODEV Yayınları, İzmir, 2021.

¹⁶ İlk Hedefler Beyannamesi için bkz. Fatih Tuğluoğlu, “CHP’nin 14. Kurultayı ve İlk Hedefler Beyannamesi”, **Atatürk Yolu Dergisi**, C. XV, Sayı: 60, s. 277-310.

asgari koşullarından biri, onların halk tanımlarının halkın yalnızca bir bölümünü kapsamasından geçer.¹⁷

1960'tan sonra Türkiye'nin yukarıdaki hakların tanınması suretiyle kurumsal anlamda gelişmiş bir burjuva demokrasisine dönüşme çabasının getirdiği görece özgürlük ortamına yaslanarak Marksist sol literatür zenginleşmiş ve yaygınlaşmış, bu da başta üniversite gençliği olmak üzere CHP'nin geleneksel olarak oy ilişkisi içine girdiği kitlelerde bu yöne doğru bir meyledişe neden olmuştur.¹⁸ Sosyal adaletsizliklerin de 1950'lerden beri yaşanan kitlesel iç göçlerle daha görünür hâle geldiği bu ortamda kurucu parti olan CHP, kökenlerine uygun olarak Kemalist çizgiden kopmama kaygısı içinde, Marksist temelden geldiği gerekçesiyle kullanmayı reddettiği "sosyal demokrasi"ye alternatif olarak ortaya koyduğu onun "yerli" versiyonu olan "ortanın solu" programıyla mülkiyeti tabana yayarak ve sosyal adaletsizlikleri demokrasi içinde giderip olası bir sosyal patlamanın önüne geçmeyi hedeflemiştir. Başka bir ifadeyle, toplumda sınıfların değil, mesleklerin varlığını kabul eden pozitivist bir geleneğin temsilcisi olan CHP, Ecevit liderliğindeki bu yeni dönemde sınıfların varlığını kabul etmekle beraber, Marksist literatürün iddia ettiği sınıf çatışmasının kaçınılmaz olduğu fikrini kabul etmemiş ve bunun yerine mülkiyetin tabana yayılması gibi vasıtalarla çatışmaların önüne geçerek "toplumsal ahenk" in bozulup sınıfsal çatışmalara dönüşmesinin önüne geçmeye çalışmıştır. Dolayısıyla CHP'nin bu dönemki anlayışı, on yıllar önce Gökalp'in sosyalizm ve kapitalizm arasında sosyal adalete dayanan bir orta yol arayışı olarak ortaya attığı solidarizmi anımsatmaktadır. Bu solidarist tutumunun vardığı menzil nasıl Kemalist dönemin halkçılık ve devletçiliği olduysa Ecevit ve ortanın solu doktrinerlerinin de vardıkları menzil sosyal demokrasinin yerli bir yorumu olmuştur. Yine popülist liderlerin devleti ele geçirme, kurumları tasfiye ederek kurumsal kapasiteyi kişiselleşmiş iktidarla ikame etme girişimleri de Ecevit'te yoktur. O, kitabın ilerleyen sayfalarında da görüleceği gibi, her zaman devletin iktidarlardan özerk bir kişilik kazanması gerektiğini savunmuş ve hatta son iktidarı döneminde de devlet içinde partizan kadrolaşmayı engellemek için Kamu Personeli Seçme Sınavı'nın (KPSS) uygulamaya koyulmasına öncülük etmiştir.

Genel Başkan oluşunun ardından Ecevit, istediği sosyal, siyasal ve iktisadi dönüşümü gerçekleştirmek için CHP'nin kurumsal kısıtlarını görmüş ve toplumsal ittifaklarının çeşitli paradokslar barındırdığından şikâyet etmiştir. O, bu doğrultuda, 12 Eylül öncesi dönemde partisinin tabanını halk lehine dönüştürmek için sıklıkla CHP çatısı altına davet ettiği işçilerin, kendi düşün-

¹⁷ Jan-Werner Müller, **Popülizm Nedir?**, Çev. Onur Yıldız, İletişim, İstanbul, 2020, s. 39.

¹⁸ Dönemin üniversite öğrencilerinin ailelerinin ve kendilerinin politik yönelimlerini ölçen öncü bir çalışma için bkz. Özer Ozankaya, **Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1966.

cesine göre hassas dönemlerdeki sorumsuz tavırları dolayısıyla darbenin ardından yeni bir yola çıkmaya karar vermiştir. Adı DSP olan bu yeni projenin yola çıkış amacı hem CHP'nin kurumsal kısıtlarını aşmak hem de halk kesimlerini bizzat siyaset sahnesinin öznesi hâline getirerek yetki ve sorumluluk duygusunun birlikte ilerlediği, Türkiye'yi bir refah devletine dönüştürecek olan "tabandan tavana" örgütlenen bir model kurgulamak olmuştur. Alternatif kelimelerle ifade edilirse, bu projenin amacı Türk modernleşmesinde ilk kez bir "kadro" değil, "kütle" hareketi yaratmak olmuştur. Dolayısıyla, Kurtuluş Kayalı'nın beyanıyla, Türkiye'de değişen koşulları yakalamak ve yeni koşullara ayak uydurmakta en ehil politikacı olan¹⁹ ve bunu da dönüştüren düzeni demokratik ve barışçı sınırlar imkân verdiğince halk lehine malikleştirici bir iddiayla yapan Ecevit'in 1970'lerde retorikten pratiğe çok sınırlı düzeyde evrilen, önce partisini sonra da ülkeyi dönüştürücü programının gerekliliklerini önce parti içinde sağlamak için çıktığı yeni yol, DSP, Türk siyasi tarihi açısından önemli bir yer teşkil etmektedir. DSP'nin işgal ettiği bu önemli alana karşılık literatürde DSP'yle ilgili yapılmış çalışmaların kısıtlılığı dikkat çekmektedir.

Ana odak noktası DSP olan bu kitapta hem sosyal demokrasi hem de onun Türkiye'de yerel, Kemalist geçmişin değer ve ilkeleri üzerinden meşrulaştırılan, rejimi değil, "bozuk düzen"i hedef alan, topyekûn kalkınmacı bir "Fabian Kemalizmi" şeklinde doğan, önce ortanın solu sonraysa demokratik sol hareketle kavramsal, kuramsal, tarihsel ve mukayeseli bir perspektif kullanılmıştır. Tartışma ve olayların geçtiği dönemlerin ruhunu daha iyi yansıtabilmek amacıyla çalışmada farklı görüşleri temsil eden gazete ve dergilerden kronolojik bir kaygı da gözetilerek yararlanılmış, bunun yanında CHP ve DSP'ye ait parti belgeleri taranmış ve yine TBMM tutanakları üzerinden parlamentoda yapılan önemli tartışmalar yansıtılmıştır. Bunun yanında çalışmada sözlü tarihe de yer verilmiştir. Ecevit'in hem yaşamının hem de siyasi hayatının erken dönemlerinden itibaren yazıları, kitapları ve TBMM konuşmaları taranırken, DSP'lilerin de basına verdiği demeçler ve parti grupları adına parlamentoda yaptıkları konuşmalar detaylı biçimde incelenmiştir. Son olarak, başta Cumhuriyet olmak üzere, Milliyet, Hürriyet, Yeni Şafak, Güneş, Tercüman, Yeni Asır, Bulvar, Türkiye ve Ulus gibi gazeteler ile Yeni Gündem, Nokta, Güvercin, Özgür İnsan, Arayış, Birikim, Yankı ve YÖN gibi dergilerin matbu ve dijital arşivlerinden birincil kaynak olarak yararlanılmıştır.

Ecevit'in Türkiye'de demokratik sol-sosyal demokrat hareket için temsil ettiği özgül ağırlık dolayısıyla biyografik bir nitelik de taşıyan bu kitap, aslında Türkiye'de üç hükümetin farklı ölçeklerde ortağı olan, kurulduğu günden itibaren milletvekili geçişleriyle ya da seçimler yoluyla parlamentoda temsil

¹⁹ Kurtuluş Kayalı, *Türk Kültür Dünyasından Portreler*, İstanbul, İletişim, 2010, s. 35.

olanağına erişen ve 1950'lerde liderinin de ortağı olduğu tartışmalarla başlayan, yıllar içinde mayalanan bir kuramsal çerçevenin çağı adapte olan son şeklini temsil eden DSP'nin tarihini ve kuramsal sürekliliğini izleme iddiasındadır. Dolayısıyla bu kitap, Türkiye'de ortanın solu-demokratik sol hareketin Batı'daki sosyal demokrat hareketlerden esin noktaları ve yerel dinamikleri gözetme kaygısıyla farklılaştıkları noktaların neler olduğunun, ortanın solu-demokratik sol hareketin halkla kurduğu ilişkinin, ortanın solu-demokratik sol hareketin iktisadi ve siyasi dönüştürücülük iddiasının mutedilleşerek, önceliğinin rejimi koruma gayesine dönüşümünün, neoliberal hegemonyaya teslim olma sürecinin ve tüm bu dönüşümlerin ardından demokratik solun dönüştürücülük iddiasından geriye ne kaldığının izini sürerken, DSP'nin kuramsal kimliğinin bu süreçlerdeki rolünü de sorgulanmıştır.